

Osoby działające w pojedynkę jako wyzwanie w zakresie zapobiegania brutalnemu ekstremizmowi i zwalczania go

Autorzy: **Monica Lloyd**, członkini zespołu ekspertów unijnej sieci upowszechniania wiedzy o radykalizacji postaw
i **Annelies Pauwels**, ekspertka zewnętrzna unijnej sieci upowszechniania wiedzy o radykalizacji postaw

Radicalisation Awareness Network

**Osoby działające w pojedynkę jako
wyzwanie w zakresie zapobiegania
brutalnemu ekstremizmowi
i zwalczania go**

ZASTRZEŻENIE PRAWNE

Dokument został przygotowany dla Komisji Europejskiej, ale wyraża jedynie poglądy autorów. Komisja Europejska nie ponosi odpowiedzialności za jakiegokolwiek konsekwencje wynikające z wykorzystania tej publikacji. Więcej informacji na temat Unii Europejskiej można znaleźć na stronie internetowej <http://www.europa.eu>.

Luksemburg: Urząd Publikacji Unii Europejskiej, 2021

© Unia Europejska, 2021

Zasady ponownego wykorzystywania dokumentów Komisji Europejskiej zostały określone w decyzji Komisji 2011/833/UE z dnia 12 grudnia 2011 r. w sprawie ponownego wykorzystywania dokumentów Komisji (Dz.U. L 330 z 14.12.2011, str. 39). O ile nie zaznaczono inaczej, ponowne wykorzystanie tego dokumentu jest dozwolone na podstawie licencji Creative Commons Attribution 4.0 International (CC-BY 4.0) (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>). Oznacza to, że ponowne wykorzystanie jest dozwolone pod warunkiem podania źródła i poinformowania o wprowadzonych zmianach.

W przypadku jakiegokolwiek wykorzystania lub powielania elementów, które nie są własnością Unii Europejskiej, konieczne może być uzyskanie zgody bezpośrednio od odpowiednich podmiotów dysponujących prawami autorskimi.

Wprowadzenie

Zwiększenie liczby ataków terrorystycznych przeprowadzanych przez osoby działające w pojedynkę w Europie jest niepokojące. Ich wykrywanie i zapobieganie im przez służby porządkowe jest utrudnione ze względu na izolację osób działających w pojedynkę w porównaniu z osobami działającymi w grupach, a także niemal spontaniczny charakter ataków. W najnowszej ocenie zagrożenia terrorystycznego Europolu podkreślono, że w 2020 r. wszystkie skuteczne ataki dżihadystyczne w UE zostały przeprowadzone przez osoby działające w pojedynkę, podczas gdy w większość udaremnionych spisków dżihadystów było zaangażowanych wielu podejrzanych¹. Nasze rozumienie osób działających w pojedynkę pochodzi ze zbiorów danych z lat 1940–2015, które zapewniają odpowiednią ilość informacji do analizy. Ostatnie wysiłki koncentrują się na tworzeniu mniejszych i bardziej szczegółowych zbiorów danych tworzonych od 2015 r., które mają lepsze przełożenie na obecną sytuację. Niniejszy dokument zawiera przegląd wcześniejszych badań i omówienie aktualnego profilowania osób działających w pojedynkę i ich psychologii, a także wyzwań związanych z identyfikacją osób działających w pojedynkę.

Osoby działające w pojedynkę: przegląd

Rosnące zjawisko

Terroryści działający w pojedynkę, którzy planują, przygotowują i przeprowadzają brutalne ataki niekierowane przez większą organizację, stanowią coraz większe zagrożenie w Europie². Za pośrednictwem czasopism, mediów społecznościowych i filmów propagandowych ideolodzy dżihadu zachęcają zachodnich sympatyków do prowadzenia działań terrorystycznych w pojedynkę, podczas gdy prawicowi ideolodzy promują koncepcję „oporu bez przywódców”³. Inni terroryści działający w pojedynkę wyznają specyficzne, bardzo osobiste ideologie⁴ lub interesują ich pojedyncze kwestie, takie jak prawa zwierząt, sprzeciw wobec aborcji i ruch na rzecz ochrony środowiska naturalnego, a ostatnio także internetowe teorie spiskowe.

Brak pojedynczego profilu

Badania sugerują, że niemożliwe jest określenie pojedynczego, kompleksowego profilu „osoby działającej w pojedynkę”. W porównaniu z osobami działającymi w grupach są oni zazwyczaj starsi, ich średnia wieku wynosi 30 lat; brutalni ekstremiści islamscy działający w pojedynkę są zazwyczaj młodszy niż brutalni ekstremiści prawicowi⁵. Osoby działające w pojedynkę mogły osiągnąć stosunkowo wysoki poziom wykształcenia, a wiele z nich ukończyło szkołę średnią lub wyższą, choć często nie są zatrudnione na stanowisku wspólnym do ich poziomu wykształcenia⁶. Oczywiście jest również, że ich potrzeby są bardziej złożone psychologicznie niż potrzeby osób działających w grupach⁷.

Charakterystyka działania

Ataki terrorystyczne przeprowadzane przez osoby działające w pojedynkę mogą się znacznie różnić. Niewiele z nich pasuje do stereotypu skrytego i uzdolnionego „samotnego wilka”⁸. Częściej ataki osób działających w pojedynkę kończą się niepowodzeniem lub są mniej skuteczne niż ataki grupowe, częściowo ze względu na ich ograniczone zasoby. Przeprowadzone niedawno badanie 120 europejskich ataków dokonanych przez osoby działające w pojedynkę w latach 2000–2014

¹ Europol, EU Terrorism Situation and Trend Report (TE-SAT) 2020, str. 14.

² Zob. na przykład Nesser, Single actor terrorism; Feldman, Comparative lone wolf terrorism; Khazaeli Jah i Khoshnood, Profiling lone-actor terrorists.

³ Kaplan, Leaderless resistance.

⁴ Pantucci et al., Lone-actor terrorism. Literature review, str. 5-6.

⁵ De Roy van Zuijdewijn i Bakker, Analysing personal characteristics of lone-actor terrorists, str. 43.

⁶ Liem et al., European lone actor terrorists versus 'common' homicide offenders, str. 63.

⁷ Gill, Horgan i Deckert, Bombing alone.

⁸ Schuurman et al., End of the lone wolf.

wykazało, że tylko jeden na cztery spiski i jeden na trzy ataki skutkowały ofiarami śmiertelnymi⁹.

Dlaczego osoby działające w pojedynkę działają samotnie?

Brak kompetencji społecznych. Grupa może odrzucać jednostki ze względu na ich zdrowie psychiczne i/lub cechy osobowości (np. zmienność, dominację) oraz zagrożenie dla bezpieczeństwa, jakie stanowią. Są również odwrotne sytuacje, w których niektóre osoby działające w pojedynkę mogą odrzucić grupę, ponieważ nie mogą się w niej odnaleźć i zamiast tego decydują się działać samotnie.

Gotowość do przeprowadzenia ataku. Niektóre osoby działające w pojedynkę decydują się na samodzielne działanie, gdy uznają, że inni członkowie grupy nie są wystarczająco zaangażowani w przeprowadzenie ataku, zwłaszcza jeśli ich atak jest również aktem męczeństwa.

Autonomia ideologiczna. Podczas gdy niektóre osoby działające w pojedynkę podzielają tę samą ideologię co grupa, inne mogą tworzyć specyficzne narracje lub skupiać się na pojedynczej kwestii, której nie podziela grupa.

Wybór taktyczny. Osoby działające w pojedynkę mogą inspirować się propagandą terrorystyczną lub mogą być kierowane przez grupę do przeprowadzenia ataku w pojedynkę. Grupy terrorystyczne o różnych ideologiach (w tym brutalni ekstremiści islamscy, prawicowi czy grupy skoncentrowane na pojedynczych kwestiach) zachęcają jednostki do atakowania w pojedynkę, aby uniknąć wykrycia przez organy ścigania i służby bezpieczeństwa.

⁹ Palombi i Gomis, Lone-actor terrorism. Policy Paper 2: Attack methodology and logistics, str. 2.

Badanie ataków dokonanych przez osoby działające w pojedynkę w Europie Zachodniej w latach 1999–2018 potwierdza, że w ostatnim czasie osoby działające w pojedynkę używały mniej skomplikowanych, łatwo dostępnych broni, takich jak noże, pojazdy i podpalenia, a nie broni palnej. Doprowadziło to do zmniejszenia liczby ofiar śmiertelnych, z wyjątkiem ataków z użyciem pojazdów, które okazały się najbardziej śmiertelne¹⁰. Ogólnie rzecz biorąc, osoby działające w pojedynkę charakteryzują się mniejszymi możliwościami w porównaniu z osobami działającymi w grupie, ograniczonym zainteresowaniem bezpieczeństwem operacyjnym oraz ujawnianiem swoich motywacji i zamiarów przez Internet i poza nim. Takie ujawnienie wystąpiło w niemal połowie z wszystkich 120 przypadków ww. samotnych ataków. W 44% przypadków ujawnień sprawcy ujawnili pewne oznaki zamiaru działania. W 21% przypadków ujawnili niektóre szczegóły planowanego ataku¹¹.

Rola Internetu w terroryzmie osób działających w pojedynkę

1. **Radykalizacja.** Internet zapewnia dostęp do materiałów i interakcji społecznych bez (fizycznych) powiązań z grupą. Treści ekstremistyczne w Internecie mogą inspirować osoby działające w pojedynkę do popełniania aktów przemocy, zapewniając bezpośrednią zachętę i/lub uzasadnienie dla tej przemocy. Jednak radykalizacja osób działających w pojedynkę rzadko odbywa się wyłącznie przed ekranem komputera – częściej wiąże się ona z oddziaływaniem zarówno przez Internet, jak i poza nim¹².
2. **Wsparcie taktyczne.** Osoby działające w pojedynkę wykorzystują Internet głównie do planowania i przygotowywania ataków, w tym do podstawowego rozpoznania i dostępu do instrukcji taktycznych. Często jednak są one niskiej jakości, co skutkuje niższym wskaźnikiem „sukcesu” i śmiertelności¹³.
3. **Nawiązywanie kontaktów.** Media społecznościowe odgrywają ważną rolę w ułatwianiu komunikacji między osobami o podobnych poglądach. Mogą stanowić źródło inspiracji i umożliwiać im nawiązywanie kontaktów oraz dzielenie się ekstremistyczną propagandą¹⁴. Niektóre osoby działające w pojedynkę publikują szczegóły swoich ataków na kilka dni do kilku godzin przed ich przeprowadzeniem lub transmitują je na żywo¹⁵. Wykorzystują również platformy mediów społecznościowych do wyrażania ekstremistycznej retoryki, ujawniając w ten sposób swoje zamiary i/lub plany¹⁶.

Kontakty z osobami i grupami o podobnych poglądach

Terroryści działający w pojedynkę są mniej widoczni niż osoby działające w grupach, ponieważ nie są częścią znanych sieci. Niemniej jednak, pomimo braku integracji z grupami ekstremistycznymi, osoby działające w pojedynkę często są z nimi powiązane w jakiejś formie.

„Istnieje ciąg powiązań z podobnie myślącymi ekstremistami, a większość osób działających w pojedynkę komunikuje się na różnym poziomie z tymi, którzy dzielą ich światopogląd, i utożsamia się z nimi”¹⁷.

Wiele osób działających w pojedynkę inspirowane jest przez organizacje ekstremistyczne lub jest z nimi powiązanych. Badanie wykazało, że powiązania z radykalnymi środowiskami w Internecie i poza nim mają

¹⁰ Pauwels, Prevention of gun-, knife-, bomb-, and arson-based killings by single terrorists.

¹¹ Ellis et al., Lone-actor terrorism. Final Report, str. 11.

¹² Pantucci et al., Lone-actor terrorism. Literature review, str. 14.

¹³ Smith et al., Lone-actor terrorism. Policy Paper 3: Motivations, political engagement and online activity, str. 6; Clifford, Exploring pro-Islamic state instructional material on Telegram.

¹⁴ Shehabat, Mitew i Alzoubi, Encrypted jihad.

¹⁵ Smith et al., Lone-actor terrorism. Policy Paper 3: Motivations, political engagement and online activity, str. 6.

¹⁶ Ellis i Pantucci, Lone-actor terrorism. 'Leakage' and interaction with authorities, str. 4.

¹⁷ Mullins, Lone-actor vs. remote-controlled jihadi terrorism.

kluczowe znaczenie dla motywacji osób działających w pojedynkę do przeprowadzania ataków, a 78% osób działających w pojedynkę otrzymało od takich środowisk zachętę do stosowania przemocy lub jej uzasadnienie¹⁸. Inni otrzymują przyzwolenie od ekstremistycznych osób lub organizacji (lub nawet są przez nie kierowani) za pośrednictwem mediów społecznościowych na zaplanowanie lub przeprowadzenie ataku, przy czym wirtualni „planiści” kierują atakującym za pomocą szyfrowanej komunikacji. Na przykład Mehdi Nemmouche, który przeprowadził atak na Muzeum Żydowskie w Brukseli w 2014 roku, działał sam, ale był szkolony, finansowany i wspierany logistycznie przez Państwo Islamskie¹⁹.

Izolacja społeczna

Badania wskazują, że od jednej czwartej do połowy osób działających w pojedynkę jest odizolowanych społecznie, a prawie dwie trzecie z nich ma problemy ze zdrowiem psychicznym²⁰. Jednakże, jak zauważyli badacze, bycie społecznie odizolowanym nie musi oznaczać braku kontaktu z podobnie myślącymi osobami w Internecie²¹. Koncepcja izolacji psychologicznej została omówiona poniżej.

Co motywuje osoby działające w pojedynkę do przemocy

Chociaż przemoc ze strony osób działających w pojedynkę często wydaje się niemal spontaniczna, badacze charakteryzują ukierunkowaną przemoc ze strony osób działających w pojedynkę jako podyktowaną pretensjami i planowaną w czasie. Celem jest zemsta za postrzeganą niesprawiedliwość i osiągnięcie rozgłosu²². Ideologicznie motywowane osoby działające w pojedynkę biorą na cel nieznanymi, którzy reprezentują lub symbolizują ich prześladowców, i atakują takie ofiary w przestrzeni publicznej w formie symbolicznego aktu. Ci, którzy wyznają ideologie związane z jedną kwestią, np. przeciwnicy prawa do aborcji lub działacze na rzecz praw zwierząt, mogą bezpośrednio atakować znane, konkretne osoby – również publicznie, aby uzyskać maksymalny efekt. Osoby działające w pojedynkę, z całkowicie specyficznymi dla siebie pretensjami, nadal będą szukać miejsc publicznych, w których będą mogły przeprowadzić swój atak i osiągnąć rozgłos, którego szukają²³.

Podział grup ze względu na zachowanie: poziom stabilności, zdolności organizacyjne i przeszłość kryminalna

Pomimo braku wyraźnego profilu terrorysty działającego w pojedynkę badania skoncentrowane na UE zidentyfikowały grupy cech, które zasadniczo odpowiadają wzorcom planowania ataków²⁴. W jednym z badań porównano stabilną, autonomiczną grupę osób działających w pojedynkę, którzy wyznawali tę samą ideologię (i mieli sporadyczne kontakty z innymi) z niestabilną, zmienną grupą osób, które miały niewiele powiązań z ideologią lub zorganizowaną grupą. Obie grupy stosowały przemoc, ale wśród niestabilnej grupy więcej członków było sprawcami poważnej przestępczości, doświadczyło prób i niepowodzeń w dołączeniu do grupy terrorystycznej lub założeniu własnej, a także przywiązywało mniejszą wagę do planowania ataków i bezpieczeństwa operacyjnego, często zmieniając cel ataku. Brutalni ekstremiści islamscy byli szerzej reprezentowani w grupie niestabilnej. Z kolei brutalni ekstremiści prawicowi byli szerzej reprezentowani w grupie autonomicznej, której członkowie byli starsi, przejawiali długotrwałe przywiązanie do swojej sprawy i poświęcali więcej czasu na planowanie ataku. Wyniki te są spójne z niedawnym badaniem dotyczącym 36 osób działających w pojedynkę w 2015 i 2016 roku w Europie Zachodniej, w którym odnotowano, że 41% z nich było wcześniej karanych,

¹⁸ Schuurman et al., Lone actor terrorist attack planning and preparation, str. 1195.

¹⁹ Mullins, Lone-actor vs. remote-controlled jihadi terrorism.

²⁰ Zob. na przykład Khazaali Jah i Khoshnood, Profiling lone-actor terrorists, str. 40; De Roy van Zuijdewijn i Bakker, Analysing personal characteristics of lone-actor terrorists, str. 43-44.

²¹ Liem et al., European lone actor terrorists versus 'common' homicide offenders, str. 62-63.

²² Liem et al., European lone actor terrorists versus 'common' homicide offenders, str. 47.

²³ Richardson, What terrorists want, str. 95.

²⁴ Lindekilde, O'Connor i Schuurman, Radicalization patterns and modes of attack planning and preparation among lone-actor terrorists; Clemmow, Bouhana i Gill, Analyzing person-exposure patterns in lone-actor terrorism.

a przestępcy byli bardziej skłonni do przemocy związanej z dżihadem²⁵. To odkrycie dotyczące większej zmienności i poważnej przestępczości wśród brutalnych ekstremistów islamskich zostało uwzględnione w poniższej dyskusji na temat złożonych potrzeb w psychologii osób działających w pojedynkę.

Dwie główne grupy terrorystów działających w pojedynkę

Stabilna, autonomiczna grupa. Wspólna ideologia. Sporadyczne kontakty z innymi. Mniej przypadków przemocy w przeszłości. Długotrwałe przywiązanie do sprawy. Długoterminowe planowanie ataku (szerzej reprezentowani brutalni ekstremiści prawicowi).

Niestabilna, zmienna grupa. Luźne powiązania z ideologią lub grupami. Przeszłość kryminalna obejmująca poważne przestępstwa. Próby i niepowodzenia w dołączeniu do grup terrorystycznych. Przywiązywanie mniejszej wagi do planowania ataków i bezpieczeństwa operacyjnego (szerzej reprezentowani brutalni ekstremiści islamscy).

Podział grup ze względu na kompetencje społeczne i autonomię ideologiczną

W 2015 roku amerykańska rządowa grupa zadaniowa podzieliła osoby działające w pojedynkę na cztery podgrupy w oparciu o dwa czynniki: „**autonomię ideologiczną**” (stopień, w jakim jednostki dzielą ideologię z innymi) i „**kompetencje społeczne**” (trudności społeczne i psychologiczne, które przyczyniają się do ich izolacji). Te podgrupy to: osoba działająca w pojedynkę, naśladowca działający w pojedynkę, pionier działający w pojedynkę i żołnierz działający w pojedynkę²⁶. Warto podkreślić, że te klasyfikacje nie są jednoznaczne, zwłaszcza dlatego, że każda osoba jest umieszczona na przecięciu dwóch współrzędnych, co w rzeczywistości tworzy bardziej wykres punktowy niż cztery grupy. Tabela 1 jest próbą odwzorowania wyników badań europejskich za pomocą amerykańskiej typologii osób działających w pojedynkę. Trzy zestawy danych obejmują przypadki europejskie i amerykańskie, rozszerzone w jednym badaniu (w celu zapewnienia szerszej analizy) i zredukowane w drugim do podgrupy osób reprezentujących podtypy peryferyjne i osadzone (w celu zapewnienia większej głębi). Jest to próba uchwycenia tego, co dziesiątki danych mówią nam o cechach i wzorcach ataków osób działających w pojedynkę w szerokim kontekście naszej wspólnej historii. Należy jednak zauważyć, że żaden z tych zestawów danych nie obejmuje ataków osób działających w pojedynkę po 2015 r., kiedy Państwo Islamskie zachęcało swoich zwolenników do przeprowadzania ataków terrorystycznych na Zachodzie zamiast migracji do Syrii²⁷. Wyzwanie to zostało podjęte przez wielu Europejczyków z kryminalną przeszłością²⁸, w przeciwieństwie do poprzednich napastników działających w pojedynkę, którzy – jak potwierdzają badania – pochodzili głównie z dobrze wykształconej klasy średniej²⁹. Te nowsze przypadki nie zostały zatem uwzględnione w tabeli 1.

²⁵ Khazaeli Jah i Khoshnood, Profiling lone-actor terrorists, str. 33-36.

²⁶ Connor et al., Report: Lone wolf terrorism.

²⁷ Wignell et al., A mixed methods empirical examination of changes in emphasis and style in the extremist magazines *Dabiq* and *Rumiyah*.

²⁸ Basra, Neumann i Brunner, Criminal pasts, terrorist futures: European jihadists and the new crime-terror nexus.

²⁹ Sageman, Understanding terror networks, str. 89.

Tabela 1: Proponowana typologia terrorystów działających w pojedynkę

Grupa zadaniowa ds. krytycznych kwestii bezpieczeństwa narodowego, USA (2015) n=98, tylko USA*	Typ 1 Osoba działająca w pojedynkę	Typ 2 Naśladowca działający w pojedynkę	Typ 3 Pionier działający w pojedynkę	Typ 4 Żołnierz działający w pojedynkę
	Niskie kompetencje społeczne; autonomia ideologiczna	Niskie kompetencje społeczne; wspólna ideologia	Wysokie kompetencje społeczne; autonomia ideologiczna	Wysokie kompetencje społeczne; wspólna ideologia
Lindekilde et al. (2019), Europa n=33, USA, Zjednoczone Królestwo i Europa	Odizolowany, niestabilny, peryferyjny wycofany, słabe więzi społeczne, odrzucony przez grupę, niestabilne zatrudnienie, długoterminowe planowanie ataku	Niestabilny, peryferyjny zmienny, agresywny, słabe więzi społeczne, odrzucony przez grupę, używanie narkotyków, nawrócony dżihadysta, krótsze doraźne planowanie, niski poziom bezpieczeństwa operacyjnego, pragnienie męczeństwa	Osadzony wspierany, zerwane relacje z grupą, stabilny, zorganizowane długoterminowe planowanie ataku, wysoki poziom bezpieczeństwa operacyjnego, skrajnie prawicowe poglądy	Osadzony autonomiczny, stabilny, zorganizowane planowanie ataku, wysoki poziom bezpieczeństwa operacyjnego, sporadyczna przestępczość mniejszej wagi
Clemmow et al. (2020)* n=125, USA, Zjednoczone Królestwo, Europa i Izrael	Niestabilne zdrowie psychiczne/osobowość, niepowodzenia w związkach, izolacja i brak związków z organizacjami, niski poziom ujawnień Przykład: Franz Fuchs, austriacki zamachowiec	Niestabilne organizacje, niski poziom stresu, wysoki poziom przemocy i przestępczości, potencjalne ujawnienia Przykład: Anis Amri, atak podczas jarmarku bożonarodzeniowego w Berlinie	Samotny, ale stabilny, niewielka interakcja z innymi, niski poziom nawiązywania kontaktów i ujawnień oraz stresu Przykład: Anders Breivik, masakra w Norwegii³⁰	Stabilny, ale narażony na napięcie i stres, wspomagany przez organizacje, potencjalne ujawnienia Przykład: Mohammed Bouyeri, zabójstwo Theo van Gogha w Amsterdamie

* Zestaw danych z USA z lat 1940–2013; Lindekilde i in. wybrany podzbiór zestawu danych Gill; Clemmow i in. rozszerzony zestaw danych z zestawu danych Gill (1978–2015 r.).

³⁰ Chociaż ideologię Breivika można scharakteryzować jako skrajnie prawicową, ma ona również specyficzne cechy, które odróżniają ją od głównego nurtu skrajnie prawicowej ideologii. Był bardziej radykalny niż większość skrajnie prawicowych organizacji, z którymi próbował się związać, i przez większość z nich został odrzucony. W swojej izolacji stworzył wyjątkową ideologię, która była antymuzułmańska, antykomunistyczna i pronordycka i obejmowała osobiste fantazje o sobie jako pierwszym księciu regencie Norwegii oraz członku zakonu templariuszy stojącym na czele armii, która w rzeczywistości nie istniała; przez to znajduje się na autonomicznym końcu wymiaru ideologicznego.

Psychologia osób działających w pojedynkę

Zaburzenia psychiczne, przestępczość i złożone potrzeby

Badanie przeprowadzone w 2015 r. wykazało, że około 35% badanych osób działających w pojedynkę w Europie cierpiało na **zaburzenia psychiczne** w porównaniu do 27% w populacji ogólnej³¹. W innym badaniu zaobserwowano, że prawdopodobieństwo wystąpienia zaburzeń psychicznych u terrorysty działającego w pojedynkę jest 13,49 razy wyższe niż u terrorysty działającego w grupie³². Zaburzenia stwierdzane u osób działających w pojedynkę (schizofrenia, zaburzenia urojeniowe, zaburzenia osobowości, zaburzenia ze spektrum autyzmu³³) obejmują nieuporządkowane myślenie, które może być sztywne, zafiksowane lub wynikające z urojeń i łatwo wpasowujące się w system przekonań lub ideologię. W tym samym badaniu zidentyfikowano zespół **złożonych potrzeb**, który obejmował wiele cech **przestępczości** wraz z problemami ze zdrowiem psychicznym. Profil sugeruje proces wiktylizacji, który zaczyna się od traumy w dzieciństwie i rozwija się, powodując zachowania antyspołeczne, problemy z tożsamością, poszukiwanie wrażeń i dewiacyjnych rówieśników, nadużywanie substancji, niestabilność związków i problemy ze zdrowiem psychicznym. Ten zbiór potrzeb reprezentuje pewien stopień współwystępowania zaburzeń psychicznych i przestępczości. Wyjaśnia to atrakcyjność ekstremistycznych ideologii, które zapewniają przekonanie o słuszności sprawy, obiecują odkupienie i doceniają zdolności przestępcze, a także dostarcza dowodów na istnienie ścieżki przestępczej już na wczesnym etapie w przypadku dżihadystów działających w pojedynkę.

Zamiary samobójcze

W związku z tym, że opisany powyżej styl życia powoduje wysoki poziom stresu i cierpienia, ataki przeprowadzane w pojedynkę mogą być postrzegane jako akty **męczeństwa**. Badanie dotyczące zabójców działających w pojedynkę w Stanach Zjednoczonych wykazało, że głównym celem 22% z nich było samobójstwo³⁴, a europejskie badanie wykazało podwyższony poziom samobójstw wśród brutalnych ekstremistów prawicowych działających w pojedynkę w porównaniu z brutalnymi ekstremistami prawicowymi działającymi w grupie³⁵. Ideologia, która obiecuje zemstę i odkupienie, może przemawiać do osób pozbawionych perspektyw na przyszłość. W takich okolicznościach sprawcy mogą nosić fałszywe kamizelki samobójcze, przetrzymywać zakładników lub wszczynać strzelaniny, aby zapewnić sobie śmierć z rąk organów ścigania lub z własnych rąk w ostatecznym symbolicznym akcie. Niedawno przeprowadzone badanie dotyczące ataków aktywnych strzelców o podłożu ideologicznym w Stanach Zjednoczonych wykazało, że ich aresztowanie wymagało śmiertelnościowego stosowania siły częściej niż przy aresztowaniu sprawców zwykłych zabójstw³⁶.

Cechy osobowości

Chociaż zaburzenia psychiczne i przestępczość mogą wyjaśniać indywidualną i społeczną dysfunkcję znacznej części osób działających w pojedynkę, nie tłumaczą one wszystkich przestępstw popełnianych przez osoby działające w pojedynkę. Aspekty osobowościowe również odgrywają rolę. W badaniu, w którym dokonano przeglądu dowodów społecznych i psychologicznych dla pięciu modeli radykalizacji, stwierdzono, że **cechy osobowości**, takie jak agresja, narcyzm, poszukiwanie wrażeń i dominacja społeczna, pomogły wyjaśnić, dlaczego tylko ułamek osób narażonych na radykalizujące wpływy rzeczywiście się zradykalizował³⁷.

³¹ De Roy van Zuijdewijn i Bakker, Analysing personal characteristics of lone-actor terrorists, str. 44.

³² Corner i Gill, A false dichotomy?, str. 23.

³³ Corner, Gill i Mason, Mental health disorders and the terrorist.

³⁴ Fein i Vossekui, Preventing assassination: Secret service exceptional case study project, str. 18

³⁵ Gruenewald et al., Distinguishing 'loner' attacks from other domestic extremist violence, str. 50

³⁶ Capellan, Lone wolf terrorist or deranged shooter? A study of ideological active shooter events in the United States, 1970–2014.

³⁷ King i Taylor, The radicalization of homegrown jihadists, str. 615.

„Najbardziej prawdopodobnym modelem radykalizacji byłby taki, który uwzględniałby interakcję między cechami osobowości a czynnikami sytuacyjnymi”³⁸.

Narcyzm był wielokrotnie podkreślany we wczesnych badaniach jako główne wyjaśnienie terroryzmu³⁹. Jest to zrozumiałe, biorąc pod uwagę, że ekstremistyczne narracje obiecują wyższą pozycję, a niektórzy z najbardziej znanych terrorystów działających w pojedynkę charakteryzują się moralną wyższością i przekonaniem o własnej nieomyślności. Na przykład Anders Breivik, u którego zdiagnozowano narcystyczne zaburzenie osobowości, nazywał siebie „przyszłym księciem regentem Norwegii”. W podobnym duchu Timothy McVeigh mówił o sobie jako „pierwszym bohaterze drugiej rewolucji amerykańskiej”. Na podstawie obszernej metaanalizy 57 badań nad terroryzmem zidentyfikowano **postawy autorytarne/fundamentalistyczne** jako silnie predykcyjne dla radykalnych zachowań, obok **wyższości w grupie** (narcyizmu)⁴⁰. **Patologiczna fiksacja** może mieć charakter urojeniowy, obsesyjny lub wiązać się ze skrajnie przewartościowanym przekonaniem⁴¹. Pierwsze dwa rodzaje wiążą się z diagnozą zdrowia psychicznego, natomiast trzecia jest bardziej powiązana z osobowością i dotyczy autonomicznych, zorganizowanych zamachowców działających w pojedynkę, takich jak Breivik i McVeigh.

Identyfikacja osób działających w pojedynkę

Ocena zagrożeń przez profesjonalistów

Nie każdy, kto przyjmuje ekstremistyczne poglądy, będzie działał zgodnie z nimi. Ocena ryzyka przemocy ze strony osób działających w pojedynkę przed jej wystąpieniem obejmuje identyfikację obecności zachowań progowych lub ich braku, wyznaczających punkt, w którym dana osoba mobilizuje się do ataku. Poniższy rysunek 1 ilustruje teoretyczną **ścieżkę osoby działającej w pojedynkę**⁴². Pokazano podobieństwa w czynnikach odpychających i przyciągających, które angażują zarówno grupę, jak i osoby działające w pojedynkę, a także punkt, w którym ich ścieżki rozchodzą się, gdy osoba działająca w pojedynkę nie znajdzie miejsca w grupie (z wielu powodów, jak określono w tabeli 1). Ocena ryzyka w zakresie zapobiegania brutalnemu ekstremizmowi i zwalczania go musi określać, jak dobrze dana osoba jest chroniona przez rodzinę, przyjaciół, pracę i przyszłe cele. Osoby, które znalazły swoją niszę i mają perspektywy na przyszłość, są chronione przed ekstremistycznymi narracjami, które pozwalają im zrzucić winę za niepowodzenia w życiu na prześladowającą grupę zewnętrzną⁴³. Badania wskazują, że osoby narażone na podejmowanie przestępczych działań w pojedynkę są bardziej zaburzone psychicznie niż osoby działające w grupie, gdyż pochodzą z rozbitych rodzin obciążonych traumą i przemocą, które powodują złożone zaburzenia zarówno pod względem przestępczości, jak i zdrowia psychicznego⁴⁴.

Postęp na ścieżce radykalizacji nie jest nieunikniony: osoby mogą zostać zawrócone w dowolnym momencie w wyniku działań w zakresie zapobiegania brutalnemu ekstremizmowi i zwalczania go, które dotyczą czynników ryzyka i wzmacniają ochronne wpływy w ich życiu; nie mają one jednak zastosowania po odizolowaniu się danej osoby – wówczas istnieje większe prawdopodobieństwo, że uzna ona atak za jedyne możliwe rozwiązanie. Kluczowym aspektem w identyfikacji ryzyka u osób działających w pojedynkę jest ich **nastawienie na działanie**: osoby, które mają zamiar zaatakować, zmieniają sposób identyfikacji z ofiary na

³⁸ King i Taylor, The radicalization of homegrown jihadists, str. 615.

³⁹ Pearlstein, The mind of the political terrorist.

⁴⁰ Wolfowicz et al., A field-wide systematic review and meta-analysis of putative risk and protective factors for radicalization outcomes, str. 27.

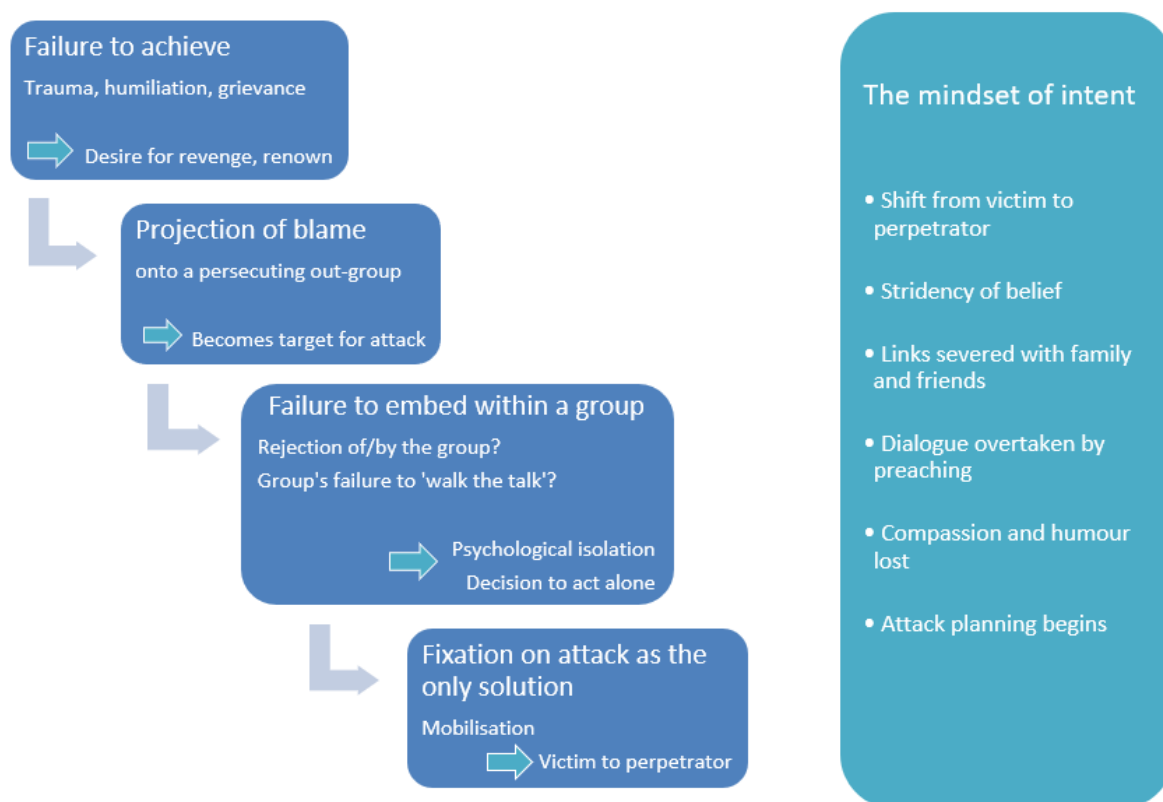
⁴¹ Meloy i Rahman, Cognitive-affective drivers of fixation in threat assessment, str. 2.

⁴² Powyższa teoretyczna ścieżka dotycząca osób działających w pojedynkę opiera się na wynikach badań i praktyce zawodowej związanej z terrorystami.

⁴³ Bartlett i Miller, The edge of violence.

⁴⁴ Gill, Horgan i Deckert, Bombing alone.

sprawcę. Może temu towarzyszyć szereg zachowań progowych⁴⁵, w tym zaostrenie przekonań, fiksacja na ostatecznym rozwiązaniu, identyfikowanie się jako wojownik, planowanie ścieżek i zachowania ostateczne, a także potencjalnie ujawnienie, co zostało uchwycone w narzędziu oceny ryzyka TRAP-18⁴⁶ i potwierdzone w kilku ostatnich badaniach⁴⁷. Narzędzie TRAP-18 jest oparte na doświadczeniu klinicznym jego twórcy i zostało zaprojektowane tak, aby uchwycić psychologię i motywację osoby działającej w pojedynkę. Można to również osiągnąć, korzystając z „autopsji psychologicznych” sprawców działających w pojedynkę, zeznań specjalistów medycyny sądowej, którzy pracują z terrorystami działającymi w pojedynkę, i/lub autobiografii samych osób działających w pojedynkę. Wszystkie te źródła dostarczyły informacji do analizowanych tu badań psychologicznych i kryminologicznych w celu pełniejszego zrozumienia motywacji i intencji poszczególnych osób działających w pojedynkę.

Rysunek 1: Ścieżka osoby działającej w pojedynkę

Wymiana informacji wśród badaczy

Wymiana informacji umożliwia identyfikację wzorców zachowań. Analizowane pojedynczo zaburzenia psychiczne, przestępczość, ciekawość internetowa, legalne posiadanie broni lub wycofanie się z życia rodzinnego niekoniecznie wskazują na ryzyko, ale występujące razem już mogą być takim sygnałem. Grupy cech wymienione w tabeli 1 oraz opisy sposobu powstawania zamiaru powinny skłaniać do wymiany (wrażliwych) informacji w granicach prawnych i etycznych⁴⁸ między osobami pracującymi nad

⁴⁵ Meloy et al., The concept of identification in threat assessment.

⁴⁶ TRAP-18 (Terrorist Radicalization Assessment Protocol), Meloy™.

⁴⁷ Meloy et al., Some TRAP-18 indicators discriminate between terrorist attackers and others subjects of national security concern; Böckler et al., Islamist terrorists in Germany and their warning behaviors; Challacombe i Lucas, Postdicting violence in sovereign citizen actors; Guldman i Meloy, Assessing the threat of lone-actor terrorism: the reliability and validity of the TRAP-18.

⁴⁸ Bakker i de Roy van Zuijdewijn, Lone-actor terrorism. Toolkit Paper 1: Practical guidance for mental health practitioners and social workers, str. 3.

zapobieganiem brutalnemu ekstremizmowi i zwalczaniem go (np. lekarzami zajmującymi się zdrowiem psychicznym, funkcjonariuszami organów ścigania, analitykami wywiadu, firmami informatycznymi). Pomimo istnienia pewnych dowodów na określoną typologię, każdy przypadek musi być oceniany indywidualnie przez multidyscyplinarny zespół.

„Zarządzanie zagrożeniami może być skuteczne tylko wtedy, gdy zagwarantowane zostanie podejście interdyscyplinarne. Policja, organy ścigania, specjaliści medycyny sądowej i ogólnego zdrowia psychicznego oraz inni eksperci muszą połączyć siły”⁴⁹.

Dostrzeganie ryzyka przez rodzinę, przyjaciół i społeczność

Rodzina, przyjaciele, współpracownicy i członkowie społeczeństwa mogą odgrywać kluczową rolę w identyfikacji potencjalnych osób działających w pojedynkę, zwłaszcza w zakresie wykrywania zmian w myśleniu i zachowaniu. Jak wspomniano wcześniej, wiele osób działających w pojedynkę ujawnia bliskim osobom swoje skrajne poglądy, a nawet zamiar podjęcia działań z użyciem przemocy. Według wspomnianego wcześniej badania z 2015 r.⁵⁰, w 79% przypadków ataków dokonanych przez osoby działające w pojedynkę inne osoby były świadome zaangażowania danej osoby w ideologię ekstremistyczną, w 82% przypadków byli świadomi pretensji danej osoby, a w 64% przypadków byli świadomi zamiaru przeprowadzenia ataku terrorystycznego, ponieważ sprawca im o tym powiedział. Należy zatem poważnie traktować ujawnienie zarówno w przypadku społeczności internetowych, jak i tradycyjnych, a także podejmować wysiłki na rzecz budowania zaufania społeczeństwa do policji, aby jego członkowie czuli, że mogą przekazywać takie informacje⁵¹. W 2019 r. osoba działająca w pojedynkę, zatrudniona w komendzie głównej policji w Paryżu, zabiła czterech współpracowników po tym, jak nie zareagowano na doniesienia o jego podejrzanym zachowaniu. Według doniesień „kultura powściągliwości” uniemożliwiła policji prowadzenie dochodzeń w sprawie radykalizacji postaw we własnych szeregach, z obawy przed „byciem postrzeganą jako rasistowska lub antymuzułmańska”⁵². Odpowiednie infolinie i gorące linie powinny być łatwo dostępne i dysponować odpowiednimi zasobami⁵³.

Ocena zagrożeń przez profesjonalistów

Osoby działające w pojedynkę mogą być resocjalizowane przed popełnieniem przestępstwa lub po jego popełnieniu. Jeśli potencjalne osoby działające w pojedynkę zostaną skutecznie odciągnięte od zamierzonych działań przed dokonaniem ataku, ich resocjalizacja powinna obejmować formalną ocenę ryzyka i potrzeb przeprowadzoną przez wyspecjalizowany zespół praktyków zajmujących się zapobieganiem brutalnemu ekstremizmowi i zwalczaniem go. W zależności od wieku osoby działającej w pojedynkę i jej miejsca na ścieżce przestępczej należy zrównoważyć opłacalność prowadzenia działań prewencyjnych w społeczności z możliwością wszczęcia postępowania sądowego. Pełna ocena powinna zidentyfikować czynniki sprawcze, ale co ważniejsze, powinna również określić, gdzie brakuje ochrony i gdzie można ją wprowadzić, co pomoże w decyzji o resocjalizacji w społeczności lub wszczęciu postępowania sądowego.

W przypadku resocjalizacji po długim wyroku wyzwanie związane z reintegracją jest odłożone w czasie, ale może być większe w przypadku osób działających w pojedynkę pozbawionych kompetencji społecznych, preferujących własne towarzystwo i/lub utrzymujących długotrwałe antagonistyczne podejście wobec głównego nurtu społeczeństwa. Istnieje prawdopodobieństwo sceptycyzmu ze strony innych co do ich zdolności do zmiany i potencjalnej niechęci do zmiany ze strony jednostki. W takich okolicznościach zmiana sposobu myślenia może nie być ani możliwa, ani pożądana przez osobę, która może zrezygnować

⁴⁹ Guldemann i Meloy, Assessing the threat of lone-actor terrorism: the reliability and validity of the TRAP-18, str. 164.

⁵⁰ Gill, Horgan i Deckert, Bombing alone, str. 429.

⁵¹ Ellis i Pantucci, Lone-actor terrorism. Toolkit Paper 2: Practical guidance for security practitioners, str. 2.

⁵² Sinai, Forecasting active threat attacks, str. 102.

⁵³ RAN, Helplines and hotlines in preventing and countering violent extremism, str. 2.

z resocjalizacji lub udawać zgodność, planując inną przyszłość, uwzględniającą samobójstwo/męczeństwo⁵⁴. Specjaliści zajmujący się zapobieganiem brutalnemu ekstremizmowi i zwalczaniem go powinni pamiętać o takiej możliwości po popełnieniu przestępstwa przez daną osobę. Ponieważ ścieżka radykalizacji każdego człowieka jest inna, tak samo ścieżka jego resocjalizacji powinna być dostosowana do indywidualnych potrzeb, zarówno pod względem resocjalizacji przed popełnieniem przestępstwa, jak i po nim⁵⁵. Specjaliści zajmujący się zapobieganiem brutalnemu ekstremizmowi i zwalczaniem go oraz osoby resocjalizowane powinni ustalić realistyczne cele⁵⁶, które uwzględniają wiek, zdolności, zdrowie psychiczne, kulturę, wiarę i pochodzenie etniczne, a plan powinien obejmować przydzielenie mentora i grupy pomocników do czasu wykrystalizowania się nowej tożsamości⁵⁷.

Zalecenia

- **Zintensyfikowanie komunikacji na temat zdrowia psychicznego** w szkołach i w miejscach pracy w celu budowania świadomości i rozwiązywania problemów, zanim stworzą one ryzyko podatności na radykalizację.
- **Zachowanie czujności** w środowisku szkolnym i zawodowym, w instytucjach pomocy młodzieży i pomocy społecznej, a także w przypadku treści ekstremistycznych w Internecie pod kątem zmian w zachowaniu danej osoby, które mogą być oznakami radykalizacji.
- **Świadomość, że osoby działające w pojedynkę wykazują więcej oznak zaburzeń niż osoby działające w grupie** oraz mają złożone potrzeby objawiające się w problemach zarówno z przestępczością, jak i ze zdrowiem psychicznym, a także często pochodzą z rozbitych rodzin, obciążonych traumą i przemocą domową.
- **Zachowanie czujności** w kwestii potencjalnego skłaniania się brutalnych przestępców do ekstremistycznego męczeństwa jako formy odkupienia w obliczu słabnącej kariery przestępczej i zawężających się opcji.
- **Wymiana informacji w celu podejmowania decyzji przez wiele instytucji.** Stworzenie jak najbardziej kompleksowego obrazu sytuacji, uwzględniającego służby socjalne, specjalistów ds. zdrowia psychicznego i medycyny sądowej, analityków wywiadu i organy ścigania oraz dostawców usług cyfrowych, w celu zidentyfikowania wszelkich cech psychologicznych, które wiążą się z powstaniem ryzyka, oraz wszelkich zachowań progowych, które mogą wskazywać na mobilizację do przemocy.
- **W przypadku rosnących obaw należy przeprowadzić pełną ocenę zagrożenia**, aby zidentyfikować zarówno czynniki ryzyka, jak i miejsca, w których można wzmocnić czynniki ochronne, w celu podjęcia decyzji o resocjalizacji w społeczności lub wszczęciu postępowania sądowego.
- **Nie należy zakładać, że jeśli obiekt zainteresowania zniknie z radaru, to nie jest już aktywny.** Jeśli wcześniej wykazywał silną identyfikację z ideologią i potencjalną gotowość do użycia przemocy, jest mało prawdopodobne, aby spontanicznie zmienił zdanie. Może planować atak w pojedynkę.
- **Promowanie rzetelnego monitorowania zgłaszanych obaw**, ponieważ rzadko są one zgłaszane bezpodstawnie.
- **Zwiększanie świadomości społecznej** w zakresie atrakcyjności brutalnego ekstremizmu dla tych, którzy ukrywają swoje pretensje i szukają ujścia swojego gniewu. Obejmuje to edukację na temat tego,

⁵⁴ Zobacz przypadek Usmana Khana, skazanego terrorysty, który został uznany za „przykład sukcesu” w ramach wspierającego go projektu edukacyjnego, zanim zabił dwóch jego członków w londyńskim Fishmongers’ Hall w listopadzie 2019 roku.

⁵⁵ RAN, Rehabilitation Manual, str. 15.

⁵⁶ RAN, The diversification of VRWE as challenges for rehabilitation, str. 2-3.

⁵⁷ RAN, Rehabilitation Manual, str. 87.

jak rozpoznać zachowania stwarzające ryzyko (zarówno w Internecie, jak i poza nim) oraz gdzie znaleźć profesjonalną poradę i wsparcie.

- **Budowanie zaufania do policji.** Zaufanie do policji w lokalnych społecznościach może pomóc funkcjonariuszom policji wykryć niepokojące zachowania i zwiększyć gotowość członków społeczności do dzielenia się swoimi obawami.
- **Utworzenie telefonów zaufania i infolinii posiadających wszystkie niezbędne zasoby,** by umożliwić znajomym, członkom rodziny, specjalistom lub zwykłym obywatelom dzielenie się swoimi obawami i uzyskanie porad i wsparcia.
- **Zgłoszone ujawnienia należy traktować poważnie** zarówno w społecznościach internetowych, jak i tradycyjnych.
- **Zapewnienie dostosowanych do potrzeb planów resocjalizacji** z realistycznymi celami, które uwzględniają wiek, zdolności, wykształcenie, zdrowie psychiczne, kulturę, wiarę i pochodzenie etniczne, a także obejmują przydzielenie mentora i grupy pomocników do czasu ustanowienia nowej tożsamości.

Warto także przeczytać

1. Unijna sieć upowszechniania wiedzy o radykalizacji postaw. (2020). Helplines and hotlines in preventing and countering violent extremism, str. 2. Dostępny w Internecie: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-papers/docs/ran_conclusion_paper_fcs_event_15-16092020_en.pdf.
2. Unijna sieć upowszechniania wiedzy o radykalizacji postaw. (2020). Rehabilitation Manual. Rehabilitation of radicalised and terrorist offenders for first-line practitioners. Dostępny w Internecie: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-papers/docs/ran_rehab_manual_en.pdf.
3. Unijna sieć upowszechniania wiedzy o radykalizacji postaw. (2016). Minimum methodological requirements for exit interventions. Outline: de-radicalisation interventions for violent extremism. Dostępny w Internecie: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/default/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/about-ran/ran-exit/docs/ran_exit_ex_post_paper_london_15-16032016_en.pdf.
4. Unijna sieć upowszechniania wiedzy o radykalizacji postaw. (2020). The diversification of VRWE as challenges for rehabilitation. Dostępny w Internecie: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-papers/docs/ran_rehabilitation_diversification_vrwe_challenges_16-17_092020_en.pdf.
5. Unijna sieć upowszechniania wiedzy o radykalizacji postaw. (2017). Risk assessment of lone actors. Dostępny w Internecie: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/about-ran/ran-h-and-sc/docs/ran_h-sc_risk_assessment_lone_actors_11-12_12_2017_en.pdf.
6. Unijna sieć upowszechniania wiedzy o radykalizacji postaw. (2021). Ethical Guidelines for Working for P/CVE in Mental Health Care. Dostępny w Internecie: https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/default/files/what-we-do/networks/radicalisation_awareness_network/ran-papers/docs/ran_ethical_guidelines_for_working_p-cve_mhc_2021_en.pdf.

Bibliografia

- Bakker, E. i de Roy van Zuijdewijn, J. (2016). Lone-actor terrorism. Toolkit Paper 1: Practical guidance for mental health practitioners and social workers. *Countering Lone-Actor Terrorism Series*, (9). International Centre for Counter-Terrorism (ICCT). Dostępny w Internecie: http://icct.nl/app/uploads/2016/04/201604_CLAT_Toolkit-Paper-1-1.pdf
- Bartlett, J. i Miller, C. (2012). The edge of violence: Towards telling the difference between violent and non-violent radicalization. *Terrorism and Political Violence*, 24(1), 1-21. DOI: 10.1080/09546553.2011.594923
- Basra, R., Neumann, P. i Brunner, C. (2016). Criminal pasts, terrorist futures: European jihadists and the new crime-terror nexus. International Centre for the Study of Radicalisation (ISCR). Dostępny w Internecie: <https://icsr.info/wp-content/uploads/2016/10/ICSR-Report-Criminal-Pasts-Terrorist-Futures-European-Jihadists-and-the-New-Crime-Terror-Nexus.pdf>
- Böckler, N., Allwinn, M., Metwaly, C., Wypych, B., Hoffmann, J. i Zick, A. (2020) Islamist Terrorists in Germany and Their Warning Behaviors; A Comparative Assessment of Attackers and Other Convicts Using the TRAP-18. *Journal of Threat Assessment and Management*. 7 (3-4), str. 157–172. DOI: 10.1037/tam0000150
- Capellan, J. A. (2015). Lone wolf terrorist or deranged shooter? A study of ideological active shooter events in the United States, 1970–2014. *Studies in Conflict & Terrorism*, 38(6), 395-413. DOI: [10.1080/1057610X.2015.1008341](https://doi.org/10.1080/1057610X.2015.1008341)

- Challacombe, D. J. i Lucas, P. A. (2019). Postdicting violence with sovereign citizen actors: An exploratory test of the TRAP-18. *Journal of Threat Assessment and Management*, 6(1), 51. DOI:[10.1037/tam0000105](https://doi.org/10.1037/tam0000105)
- Clemmow, C., Bouhana, N. i Gill, P. (2020). Analyzing person-exposure patterns in lone-actor terrorism: Implications for threat assessment and intelligence gathering. *Criminology & Public Policy*, 19(2), 451-482. DOI: [10.1111/1745-9133.12466](https://doi.org/10.1111/1745-9133.12466)
- Clifford, B. (2018). 'Trucks, Knives, Bombs, Whatever: 'Exploring pro-Islamic state instructional material on Telegram. *CTC Sentinel*, 11(5), 23-29. Dostępny w Internecie: <https://ctc.usma.edu/trucks-knives-bombs-whatever-exploring-pro-islamic-state-instructional-material-telegram/>
- Connor, J., Flynn, C.R., et al. (2015). Report: Lone wolf terrorism. Security Studies Program, National Security Critical Issue Task Force, Georgetown University. Dostępny w Internecie: <https://georgetownsecuritystudiesreview.org/wp-content/uploads/2015/08/NCITF-Final-Paper.pdf>
- Corner, E. i Gill, P. (2014). A false dichotomy? Lone actor terrorism and mental illness. *Law & Human Behavior*, 39(1), 23-24. DOI: [10.1037/lhb0000102](https://doi.org/10.1037/lhb0000102)
- Corner, E., Gill, P. i Mason, O. (2016). Mental health disorders and the terrorist: A research note probing selection effects and disorder prevalence. *Studies in Conflict & Terrorism*, 39(6), 560-568. Dostępny w Internecie: <https://core.ac.uk/download/pdf/79497483.pdf>
- De Roy van Zuijdewijn, J. i Bakker, E. (2016). Analysing personal characteristics of lone-actor terrorists: Research findings and recommendations. *Perspectives on terrorism*, 10(2), 42-49. Dostępny w Internecie: <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/500/html>
- Ellis, C., Pantucci, R., Jeanine De Roy Van Zuijdewijn, Bakker, E., Gomis, B., Palombi, S. i Smith, M. (2016). Lone-actor terrorism. Final Report. *Countering Lone-Actor Terrorism Series* (11). RUSI Occasional Paper. Royal United Services Institute for Defence and Security Studies. Dostępny w Internecie: https://rusi.org/sites/default/files/201604_clat_final_report.pdf
- Ellis, C. i Pantucci, R. (2016). Lone-actor terrorism. Toolkit Paper 2: Practical Guidance for Security Practitioners. *Countering Lone-Actor Terrorism Series* (10). RUSI Occasional Paper. Royal United Services Institute for Defence and Security Studies. Dostępny w Internecie: <https://rusi.org/publication/occasional-papers/lone-actor-terrorism-toolkit-paper-2-practical-guidance-security>
- Ellis, C. i Pantucci, R. (2016). Lone-actor terrorism. Policy Paper 4: 'Leakage' and Interaction with Authorities, *Countering Lone-Actor Terrorism Series* (8). RUSI Occasional Paper. Royal United Services Institute for Defence and Security Studies. Dostępny w Internecie: <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2016/03/CLAT-Series-8-Policy-Paper-4-RUSI.pdf>
- Europol. (2021). European Union Terrorism Situation & Trend Report (TE-SAT) 2021. Dostępny w Internecie: <https://www.europol.europa.eu/activities-services/main-reports/european-union-terrorism-situation-and-trend-report-2021-tesat>
- Feldman, M. (2013). Comparative lone wolf terrorism: Toward a heuristic definition. *Democracy and Security*, 9(3), 270-286. DOI: [10.1080/17419166.2013.792252](https://doi.org/10.1080/17419166.2013.792252)
- Fein, R.A. i Vossekhul, B. (1997). Preventing assassination: Secret service exceptional case study project. US National Institute of Justice. No 167224. Dostępny na stronie internetowej Departamentu Sprawiedliwości Stanów Zjednoczonych: <https://www.ojp.gov/pdffiles1/Photocopy/167224NCJRS.pdf>
- Gill, P., Horgan, J. i Deckert, P. (2014). Bombing alone: Tracing the motivations and antecedent behaviors of lone-actor terrorists. *Journal of forensic sciences*, 59(2), 425-435. Dostępny w Internecie: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/1556-4029.12312>
- Gruenewald, J., Chermak, S. i Freilich, J. D. (2013). Distinguishing "loner" attacks from other domestic extremist violence: A comparison of far-right homicide, incident and offender characteristics. *Criminology & Public Policy*, 12, 65-91. DOI: [10.1111/1745-9133.12008](https://doi.org/10.1111/1745-9133.12008)
- Guldimann, A. i Meloy, J. R. (2020). Assessing the threat of lone-actor terrorism: the reliability and validity of the TRAP-18. *Forensische Psychiatrie, Psychologie, Kriminologie*, 14(2), 158-166. Dostępny w Internecie: <https://doi.org/10.1007/s11757-020-00596-y>

- Kaplan, J. (1997). Leaderless resistance. *Terrorism and Political Violence*, 9(3), 80-95. DOI: [10.1080/09546559708427417](https://doi.org/10.1080/09546559708427417)
- Khazaeli Jah, M. i Khoshnood, A. (2019). Profiling lone-actor terrorists: A cross-sectional study of lone-actor terrorists in Western Europe (2015–2016). *Journal of Strategic Security*, 12(4), 2. Dostępny w Internecie: <https://scholarcommons.usf.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1736&context=jss>
- King, M. i Taylor, D. M. (2011). The radicalization of homegrown jihadists: A review of theoretical models and social psychological evidence. *Terrorism and political violence*, 23(4), 602-622. DOI: [10.1080/09546553.2011.587064](https://doi.org/10.1080/09546553.2011.587064)
- Liem, M., van Buuren, J., de Roy van Zuijdewijn, J., Schönberger, H. i Bakker, E. (2018). European lone actor terrorists versus 'common' homicide offenders: An empirical analysis. *Homicide studies*, 22(1), 45-69. Dostępny w Internecie: <https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1088767917736797>
- Lindekilde, L., O'Connor, F. i Schuurman, B. (2019). Radicalization patterns and modes of attack planning and preparation among lone-actor terrorists: an exploratory analysis. *Behavioral Sciences of Terrorism and Political Aggression*, 11(2), 113-133. Dostępny w Internecie: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/19434472.2017.1407814>
- Meloy, J. R., Mohandie, K., Knoll, J. L. i Hoffmann, J. (2015). The concept of identification in threat assessment. *Behavioral Sciences & the Law*, 33(2-3), 213-237. DOI: [10.1002/bsl.2166](https://doi.org/10.1002/bsl.2166)
- Meloy, J. R., Goodwill, A. M., Meloy, M. J., Amat, G., Martinez, M. i Morgan, M. (2019). Some TRAP-18 indicators discriminate between terrorist attackers and other subjects of national security concern. *Journal of Threat Assessment and Management*, 6(2), 93. Dostępny w Internecie: http://drreidmeloy.com/wp-content/uploads/2019/07/2019_SomeTRAP18IndicatorsDiscriminate.pdf
- Meloy, J. R. i Rahman, T. (2020). Cognitive-affective drivers of fixation in threat assessment. *Behavioral Sciences & the Law* (2020). DOI: [10.1002/bsl.2486](https://doi.org/10.1002/bsl.2486)
- Mullins, S. (20 April, 2017). Lone-actor vs. remote-controlled jihadi terrorism: Rethinking the threat to the West. *War on the Rocks*. Dostępny w Internecie: <https://warontherocks.com/2017/04/lone-actor-vs-remote-controlled-jihadi-terrorism-rethinking-the-threat-to-the-west/>
- Nesser, P. (2012). Single actor terrorism: Scope, characteristics and explanations. *Perspectives on terrorism*, 6(6), 61-73. Dostępny w Internecie: <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/231/html>
- Palombi, S. i Gomis, B. (2016). Lone-actor terrorism. Policy Paper 2: Attack methodology and logistics. *Countering Lone-Actor Terrorism Series* (6). RUSI Occasional Paper. Royal United Services Institute for Defence and Security Studies. Dostępny w Internecie: https://rusi.org/sites/default/files/201602_clat_policy_paper_2_v2.pdf
- Pantucci, R., Ellis, C. i Chaplais, L. (2015). Lone-actor terrorism. Literature review. *Countering Lone-Actor Terrorism Series* (1). RUSI Occasional Paper. Royal United Services Institute for Defence and Security Studies. Dostępny w Internecie: https://rusi.org/sites/default/files/201512_clat_literature_review_0.pdf
- Pauwels, A. (2021). Prevention of gun-, knife-, bomb-, and arson-based killings by single terrorists. W: Schmid, A. P. *Handbook of Terrorism Prevention and Preparedness*. International Centre for Counter-Terrorism -The Hague.
- Pearlstein, R.M. (1991). *The mind of the political terrorist*. Wilmington D.C.: SR Books.
- Richardson, L. (2006). *What terrorists want. Understanding the terrorist threat*. John Murray.
- Sageman, M. (2004). *Understanding terror networks*. University of Pennsylvania Press.
- Schuurman, B., Lindekilde, L., Malthaner, S., O'Connor, F., Gill, P. i Bouhana, N. (2019). End of the lone wolf: The typology that should not have been. *Studies in Conflict & Terrorism*, 42(8), 771-778. Dostępny w Internecie: <https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/1057610X.2017.1419554>

Schuurman, B., Bakker, E., Gill, P. i Bouhana, N. (2018). Lone actor terrorist attack planning and preparation: a data-driven analysis. *Journal of forensic sciences*, 63(4), 1191-1200. Dostępny w Internecie: <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/1556-4029.13676>

Shehabat, A., Mitew, T. i Alzoubi, Y. (2017). Encrypted jihad: Investigating the role of Telegram App in lone wolf attacks in the West. *Journal of Strategic Security*, 10(3), 27-53. DOI: 10.5038/1944-0472.10.3.1604.

Sinai, J. (2020), Forecasting active threat attacks: A new category of risk to anticipate. Australian Strategic Policy Institute (ASPI). *Counterterrorism Yearbook*, 99-104. Dostępny w Internecie: <https://s3-ap-southeast-2.amazonaws.com/ad-aspi/2020-03/ASPI%20Counterterrorism%20YB2020.pdf?XVWQRHtHM0Yjs4OTfES3sLpkmCI36X4e>

Smith, M., Barton, S. i Birdwell, J. (2016). Lone-actor terrorism. Policy Paper 3: Motivations, political engagement and online activity. *Countering Lone-Actor Terrorism Series* (7). Institute for Strategic Dialogue (ISD). Dostępny w Internecie: https://rusi.org/sites/default/files/201602_clat_policy_paper_3.pdf

Wignell, P., Tan, S., O'Halloran, K. L. i Lange, R. (2017). A mixed methods empirical examination of changes in emphasis and style in the extremist magazines *Dabiq* and *Rumiyah*. *Perspectives on Terrorism*, 11(2), 2-20. Dostępny w Internecie: <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/592/1169>

Wolfowicz, M., Litmanovitz, Y., Weisburd, D. i Hasisi, B. (2020). A field-wide systematic review and meta-analysis of putative risk and protective factors for radicalization outcomes. *Journal of quantitative criminology*, 36(3), 407-447. DOI: 10.1007/s10940-019-09439-4

O autorach:

Monica Lloyd jest profesjonalną psycholożką sądową, która pracowała w brytyjskich więzieniach i Królewskim Inspektoracie Więziennictwa. Obecnie jest pracowniczką naukową na Uniwersytecie w Birmingham w Centrum Psychologii Stosowanej. Pod koniec swojej kariery w więziennictwie pracowała z osobami skazanymi za przestępstwa terrorystyczne, aby określić ich ścieżkę do terroryzmu i opracować metodologię oceny ryzyka ekstremistycznego. Nadal publikuje na temat oceny przemocy ekstremistycznej i zapewnia doradztwo w zakresie strategii zapobiegawczych rządu Wielkiej Brytanii oraz zapobiegania brutalnemu ekstremizmowi i zwalczania go w Europie i innych krajach.

Annelies Pauwels jest pracowniczką naukową Flamandzkiego Instytutu Pokoju w Brukseli, gdzie koncentruje się na zagadnieniach brutalnego ekstremizmu i terroryzmu. Wcześniej prowadziła badania nad zapobieganiem konfliktom i przestępczości dla kilku organizacji międzynarodowych, w tym Instytutu UE Studiów nad Bezpieczeństwem (EUISS), Biura ONZ ds. Narkotyków i Przestępczości (UNODC) oraz Międzyregionalnego Instytutu Badań ONZ nad Przestępczością i Wymiarem Sprawiedliwości (UNICRI). Jej wcześniejsze projekty badawcze koncentrowały się między innymi na terroryzmie dżihadystycznym i prawnym, radykalizacji w więzieniach oraz inicjatywach i współpracy UE w zakresie zapobiegania terroryzmowi.

WIĘCEJ INFORMACJI NA TEMAT UE

W Internecie

Informacje na temat Unii Europejskiej w językach urzędowych UE można znaleźć na stronie internetowej: https://european-union.europa.eu/index_pl

Publikacje UE

Publikacje UE można pobrać lub zamówić bezpłatnie bądź odpłatnie na stronie: <https://op.europa.eu/pl/web/general-publications/publications>. Wiele bezpłatnych publikacji można otrzymać po skontaktowaniu się z Europe Direct lub lokalnym centrum informacyjnym (patrz https://european-union.europa.eu/contact-eu_pl).

Przepisy UE i dokumenty

Wszystkie akty prawne UE od 1952 roku we wszystkich językach urzędowych można znaleźć w serwisie EUR-Lex: <http://eur-lex.europa.eu>

Otwarte dane z UE

Na stronie Europejskiego Portalu Danych (<https://data.europa.eu/pl>) można znaleźć bazy danych z UE. Można je pobrać i korzystać z nich bezpłatnie, zarówno w celach komercyjnych, jak i niekomercyjnych.

Radicalisation Awareness Network

Publications Office
of the European Union